

Els catalans hem pogut observar que el mot «Urgell», malgrat haver anat perdent progressivament el seu prestigi antic, ha aconseguit encara d'arrapar-se a les parets de la història, com si realitzés una mena de miracle, sense desaparèixer del tot. Això sol prova la força poderosa que ha acompanyat aquesta paraula des de fa segles, per tot el llarg de la vida del nostre poble.

Avui trobem en la nostra geografia alguns escassos topònims que recorden aquest comtat il·lustre, com ara Bellcaire d'Urgell (la Noguera), Bellloc d'Urgell (Serdà), Bellmunt d'Urgell (la Noguera), Bellpuig d'Urgell (Baix Urgell), Donzell d'Urgell (Baix Urgell), Ivars d'Urgell (Baix Urgell) i la Seu d'Urgell (Alt Urgell); amb unes poques comarques: Alt Urgell i Baix Urgell. I res més. No n'ha quedat altra cosa.

Això no ens dona una idea exacta, ni tan sols aproximada, de la situació antiga de la força real urgellenca. Tot al contrari, per a la persona poc advertida, aquest panorama condueix a la confusió i l'error. En realitat les coses són més senzilles. Cal reconèixer que aquesta distribució actual d'influència és molt parcial, injusta i desigual. Per a comprendre l'evolució d'aquesta paraula cal abandonar tots els prejudicis i partir novament dels orígens. La veritat es troba al punt de partença, al naixement, al principi de tot.

És indiscutible que el problema rau exclusivament en les terres lleidatanes, i per a dir-ho més exactament, en les antigues terres ilergetes. La ilergetia era un poble que ocupava unes extenses regions veïnes del riu Segre, que anaven des del Pirineu fins a l'Ebre, tocant de Flix, i que tenien l'itirra com a capital. La «provincia» filipista de Lleida, malgrat oferir-ne una idea rudimentària, n'és només una caricatura. Les Ribagorces eren ilergetes i, per la banda de ponent, la ilergetia arribava fins al Cinca. Per llevant, a partir del Montsec meridional, ocupava la Ribera del Sió i el Pla conegut més endavant amb el nom d'Urgell. Allí la trobaren els romans el segle III a J.C., i li canviaren el nom antic de la capital pel d'Ilerda.

La ciutat conservà damunt tots els territoris indicats la seva influència política, cultural i econòmica, com ho

Quines són les terres de l'Urgell?

J. B. XURIGUERA

prova el fet documentat segons el qual, durant tota l'ocupació sarraina, el valí de Lleida hi mantingué el seu domini. Per tal de fugir dels àrabs, els ilergetes manats aleshores pels visigots buscaren els Pirineus com a refugi, sense allunyar-se mai del riu Segre, que els era propi. La vall de la Seu d'Urgell fou l'indret privilegiat on es concentraren els cristians i aquell paratge es convertí, així, en el bressol de la futura Catalunya. Els historiadors Jaume Caresmar i Jaume Villanueva, que han investigat com ningú més aquells temps dels orígens dels comtats del Pallars, la Cerdanya i l'Urgell, asseguren que aquest darrer ja existia el segle VIII, i apunten que nasqué només vint anys després de l'entrada dels sarrains a la península.

Els comtes d'Urgell conservaren càrrecs i funcions dels gots, cosa que prova l'autoritat que pogueren mantenir, la reorganització de la vida civil amb les jerarquies, i la formació d'un exèrcit amb la idea d'iniciar ben aviat la Reconquesta, seguint les valls del Segre en direcció al Pla. Aquell poble renascut al nucli urbà, existent encara a Castellciutat, sobretot després de la consagració de la catedral a baix al pla l'any 839, a l'acta de la qual figura ja el comte Seniofrè, que fou el pare de Guifre el Pelós, el fundador de la Casa de Barcelona, el constituïen els hereus dels antics ilergetes, dels quals havien format el nom nou d'Urgell (la similitud de tots dos és evident i ha estat

reconeguda per Dídac, Monfar), s'imposaren com a missió suprema el deure de recuperar tots els extensos territoris que havien pertangut antigament als ilergetes. Era el desig vibrant de refer el seu país, la veu de la terra, l'esperit ancestral dels seus majors.

Aquesta vegada la unitat es faria partint de dalt, des dels Pirineus i reconquerint els elements pas a pas, l'aigua i la terra, els prats i les muntanyes, fins arribar al pla, a l'antiga capital, que havia tornat a canviar de nom i que, abandonant la Llerda musulmana, s'insinuava ara en la recent denominació de la Lleida medieval. L'exèrcit poderós dels comtes d'Urgell avançà amb força. Ermengol II conquerí Àger el 1035, Ermengol IV vencé la Ribera del Sió i s'apropà a Balaguer, però decidit a abandonar la capitalitat pirinenca per a instal·lar-se al Pla, guanyà Gerb per a establir-s'hi. Prenia els títols de comte i de marquès, igual que el comte de Barcelona, percebia tributs especials de territoris sarrains i fou el primer que introduí a Provença el domini d'una dinastia catalana. Ermengol V rebé la vila de Valladolid com a dot de la seva esposa, i Ermengol VI, el més gran de tots els comtes d'Urgell del mateix nom, poblà la ciutat castellana que heretà del seu pare, amb gent del seu comtat, de les terres urgellenques, conquerí nombroses ciutats i castells d'Aragó, Castella i Lleó, posseïa grans riqueses i era considerat com un rei. Fou ell qui reconquerí la ciutat de Lleida, però no

pogué establir-hi, tal com era el seu desig, la capitalitat del comtat d'Urgell, perquè li ho impedí Ramon Berenguer IV.

Allí s'esvaní el seu somni. Amb Lleida al seu poder, Ermengol VI hauria pogut reconstruir els seus antics dominis, el poble dels ilergetes, i continuar progressant cap a la Llitera fins a l'Ebre. Tenia prou força per a fer-ho i només s'aturà per obediència envers el comte de Barcelona.

Era aleshores el moment precís per a realitzar una idea gegantina, que hom no tingué la decisió ni el coratge d'intentar. L'any següent, el 1150, ja era massa tard. Lleida era la fita natural dels comtes d'Urgell; ells havien de fer-la seva i l'haurien convertida en la seva capital. La reconquesta urgellenca s'aturà, i els seus comtes victoriosos fins aleshores hagueren de clavar-se a Balaguer, que era una població petita i sense condicions.

La llengua catalana, tanmateix, anava imposant-se vigorosa i triomfant. El professor Germà Colom diu que «el català és abans de tot i sobretot el resultat de l'evolució del llatí vulgar de la provincia tarraconensis». Ermengol VI fou el darrer que podia ressuscitar el domini de la Hispània Citerior romana, el qui podia llançar-se amb fortuna a intentar la gran aventura de la Reconquesta cap a l'interior, és a dir, a la direcció de la península en línia horitzontal. A la seva mort (1154) feia ja tres anys que havia desaparegut tota possibilitat de reacció i la península estava ja condemnada a ésser seccionada en sentit vertical.

Malgrat tot, el comtat d'Urgell continuà encara vigorós i ple de prestigi fins l'octubre de 1413, a conseqüència de la conxorxa de Casp i com a resultat de la defecció de l'oligarquia barcelonina. I ara tornem a la nostra pregunta: ¿Quines terres, avui, haurien de recordar-nos encara l'existència del comtat d'Urgell i haurien de portar aquest nom? La nostra resposta és terminant: A dir veritat, totes les que anaven de la Seu d'Urgell fins a l'Ebre, totes les que havien posseït llurs avantpassats els ilergetes a tota la llargada del riu Segre, amb el Pla d'Urgell i la Llitera. Fer el contrari ha constituït un immens error i una gegantina injustícia.